

Wandeling op 11 november 2017 door het Lage Bergse Bos langs het tracé van de A16 Rotterdam via punten met een historie.

Tekst Fried Füss

Geboren te Bergschenhoek in de zeilmakerswoning van het Polderhuis aan de Bergweg-noord. Hier werden tot 1914 de zeilen van de 27 watermolens gerepareerd. Wellicht is zo mijn belangstelling voor de historie van de polder en de voormalige watermolens ontstaan.

Vanaf begin 2014 nam ik namens de Historische Vereniging den Berchsen hoeck deel aan de Gebiedstafel Lage Bergse Bos. Met bijzondere aandacht voor de voormalige molengang G langs het tracé. Bij diverse gelegenheden heb ik Rijkswaterstaat informatie over de historie van het gebied kunnen geven.

Het Lage B.B. ligt in de Boterdorpsepolder. Van 1772 tot 1785 drooggemaakt met de andere polders in het gebied van Bleiswijk, Bergschenhoek en een gedeelte van Hillegersberg, kortweg Polder Bleiswijk genaamd. Dat lijkt lang geleden. Maar..... wat is lang geleden? Ruim 6000 jaar geleden, in de Nieuwe Steentijd, liepen en vaarden in dit gebied al mensen rond. Jagers en vissers, komend van de hogere gronden die hier 11 maal een periode verbleven in hetzelfde jachtkampje. Dat kampje lag tegen de Hoeksekade en werd in 1976 ontdekt bij het graven van de vijver waaraan tegenwoordig Het Wapen van Vidaa gelegen is. In 1978 werd de plek onderzocht door archeologen onder leiding van prof. dr. L.P. Louwe Kooijmans. Er werden honderden vondsten verzameld waarbij een aantal visfuisen de meest bijzondere waren. Het bleek een zeer belangrijke archeologische vindplaats te zijn.

Later werd het gebied weer overspoeld en rond het begin van onze jaartelling vormden zich achter de strandwallen uitgestrekte moerassen. Daardoorheen liepen kreken die het water richting de rivier afvoerden. Een van die kreken werd later de Rotte genoemd. Vanaf rond het jaar 1000 wordt vanuit de hogere gebieden de veenwildernis ontgonnen. Het veenlandschap dat ontstond lag ruim 4 meter hoger dan de kleibodem waar we buiten op lopen. Vanaf 1300 gaat men hier turf winnen want de steden hebben brandstof nodig. Langzaam verandert de streek in een uitgestrekt diep plassengebied. Het zag er uit als de Bergse Voor- en Achterplas maar dan veel uitgestrekter. Vanaf 1772 werden watermolens van het type achtkante grondzeiler gebouwd om het poldergebied tussen de Landscheiding en de Rotte droog te malen en te houden. 27 Molens, onderverdeeld in 6 molenviergangen en een molendriegang, genaamd A. t/m G. Bij een molenviergang staan er vier watermolens op een rij. Iedere molen maalde het polderwater een kleine 1,5 meter omhoog. Dit heet getrapte bemaling. De watermolens werden in 1914 uit gebruik genomen. Een aantal elektrische gemalen nam de windbemaling over. Het stoomtijdperk werd hier dus overgeslagen. Alle molenaars zaten zonder werk. Ze kregen lijkt het als compensatie van het Polderbestuur de kans om de molens goedkoop te verkrijgen met de bedoeling om ze te slopen. Het grote aantal vrijkomende zware binten waren veel geld waard. Er bleef dus geen enkele molen compleet in stand. Een aantal werden verlaagd tot molenstomp. De kopers konden deze toen 140 jaar oude molens nooit onderhouden lijkt de bijkomende gedachte van het Polderbestuur achter de verplichting tot sloop.

In de jaren '70 van de vorige eeuw werd in het toen nog lege polderland het Lage Bergse Bos aangelegd. Ook ontstond door de aanvoer van puin een heuvellandschap. Het plan van het Recreatieschap hield rekening met de komst van Rijksweg 14 die er middendoor zou gaan lopen. Maar veel plannen later werd het de A16 Rotterdam. Nog net op Bergschenhoek

grondgebied en op korte afstand van de voormalige molenviergang G. We gaan zo dadelijk richting de Rottekade lopen via de molenstomp G4, de molenterp G3, de molenstomp G2, de opgraving van de G1 en dan de Rotte over naar het Terbregseveld.

Rijksmonument de ondermolen G4. Deze was in december 1777 maalvaardig en had een staand scheprad. Evenals de molens G3 en G2 staat de molen op ca. 207 heipalen van ca. 11 meter lengte. Nu, na 240 jaar, staat de molenstomp er nog helemaal recht bij. In 1915 werd de molen aan Arie Verheul verkocht en verlaagd tot molenstomp. Na een brand in 1993 is de molenstomp G4 vakkundig hersteld. Als de landtunnel hier gereed is krijgt de molenstomp een mooie zichtplek in het opnieuw aan te leggen terrein. De landtunnel komt ongeveer net achter de brug te liggen.

Tijdens de oorlog verleende de familie Verheul vanaf 1943 tot vlak voor het eind van de oorlog onderdak aan twee onderduikers die de oorlog veilig overleefden. In maart 1944 werd het daar erg spannend want toen kwam er op het molenerf een Duitse wachtpost. Er was in de nabijheid van de molen ook een Duitse geschutopstelling. Dat had alles te maken met de inundatie van de polder door de Duitsers. Bedoeld om een invasie door de geallieerden te bemoeilijken. Deze rampzalige inundatie duurde tot na de bevrijding in mei 1945.

De onderste tussenmolen G3 was in mei 1777 maalvaardig. Deze had een staand scheprad. In 1915 werd de molen verkocht aan W. van Kleef en afgebroken tot aan het molenerf. Het boven het polderland liggende terrein rond het molenerf werd in de loop der tijd afgegraven. De terp die toen overbleef met het onderste deel van de G3 werd door het Recreatieschap opgenomen in het plan Lage B.B. Als de landtunnel klaar is wordt deze terp opnieuw in het afwerkingsplan opgenomen.

In de oorlog vielen in 1943 tot twee maal toe geallieerde bommen rond de molengang G. De vliegers wilden boven de polder van hun bommenlast af. Wellicht werden ze achtervolgd door Duitse jagers. De bommen veroorzaakten grote kraters in de weilanden. En schade aan huizen aan de Molenlaan.

Gemeentelijk monument de bovenste tussenmolen G2. Deze was in januari 1774 maalvaardig. De watermolen werd uitgerust met een hellend scheprad. Een uitvinding uit die tijd van A.G. Eckhart die alleen bij de eerste helft van de molens werd toegepast. Het bleek geen succes. De maalopbrengst lag nauwelijks hoger dan die van de molens met staand scheprad en ze vielen veel uit door schade aan het raderwerk. In 1915 kocht Joh. Spruit de molen. De molen werd verlaagd tot molenstomp. Later werd het molenerf rond de molenstomp met gemiddeld 1,50 m. verlaagd waardoor er bij deze molenstomp nu meer muur te zien is. Ook werden de achterwaterloop (het instroomgedeelte) en de voorwaterloop (het uitstroomgedeelte) gesloopt. Deze molenstomp blijft tijdens de aanleg van de landtunnel ook ongemoeid. En blijft als de tunnel gereed is beter zichtbaar dan nu. Hopelijk zorgt het Recreatieschap te zijner tijd dat de molenstomp wordt hersteld zoals de G4 er nu bijstaat.

Een half jaar voor het begin van de oorlog, op 22 november 1939, klonk er rond 14.30 uur een doffe dreun in de Boterdorpsepolder. In een weiland tussen de molengang G en de Molenlaan was in dichte mist een vliegtuig neergestort. Op Hillegersbergs grondgebied nabij de grens met Bergschenhoek. De krater lag ongeveer ter hoogte waar begin jaren '60 de huizen Pergolesilaan 8-12 gebouwd zijn. Het bleek een Fokker D-21 van de luchtmacht, een jager met toestelnummer 237. Deze was met goed weer van de vliegbasis Soesterberg vertrokken voor het transporteren van wat wapens naar vliegveld Waalhaven in Rotterdam. Na het

opstijgen is de vlieger onderweg in een snel opkomend mistveld terecht gekomen. Waalhaven zat ook in de mist en omdat men wist dat de jager eraan kwam maakte men daar een groot vuur. Men heeft het vliegtuig horen overkomen maar het landde niet omdat de piloot naar Soesterberg terugvloog. Toch draaide het toestel weer richting Waalhaven waar het nooit aankwam..... Bewoners van de molen G2 hebben het vliegtuig zeer laag horen overkomen. De piloot werd, na een moeizame berging, in zijn vernielde vliegtuig op ongeveer 3,5 m. diepte aangetroffen. De verongelukte luchtmachtvlieger was de 23-jarige Janjaap Clinge Doorenbos. Een zoon van de dichter Clinge Doorenbos.

De bovenmolen G1 of Breggemolen. De Breggemolen was vanouds een van de zeven watermolens langs de Rotte die het veenland en later de veenplassen tussen de Landscheiding en de Rotte bemaalden. De Breggemolen zou gesloopt worden als de droogmaking voltooid was. Halverwege de 16^e eeuw maar wellicht al eerder stond hier een watermolen aan de Rottekade. Deze brandde in 1617 af. In 1618 herbouwd als achtkante grondzeiler met een staand scheprad. In 1772 werd 120 meter te zuiden van de Breggemolen aan de Rottekade de G1 gebouwd als bovenmolen van de molenviergang G. Dat is ongeveer op de huidige gemeentegrens die in 1811 is vastgesteld. De molen kreeg een hellend scheprad. Omdat de G1 na korte tijd verzakte besloot het polderbestuur om de molen uit bedrijf te nemen en de oude Breggemolen te reviseren. Deze ging in 1785 als watermolen G1 in bedrijf. In 1914 werd de molen uit bedrijf genomen en verkocht aan Willem Blom. De molen werd gesloopt tot aan de molenkelder en in 1915 kwam hier een huis op te staan. Tijdens de sloop van het huis (Rottekade 243/244) eind oktober werd de zeer oude molenkelder van de Breggemolen aangetroffen. Aan het begin van de voorwaterloop bleek de eikenhouten wachtdeur nog aanwezig.

De teerfabriek of grafkistenfabriek. Zo werd de loods op Rottekade 242 vanouds genoemd. Tot 1915 stond hier het zomerhuis van de Breggemolen. Op deze plek werd een kaasfabriek gevestigd. In 1928 vestigt zich hier aannemingsbedrijf Gebr. Kramer. Ze voorzagen gebouwen van rubberoid dakbedekking. Vanaf 1932 maakte Kramer zelf een verbeterd soort rubberoid. In de grote fabriek hier stonden enkele kolengestookte bitumenketels. Het huis ernaast diende als kantoor en laboratorium. Rechts naast de fabriek stonden enkele loodsen tussen de Rottekade en de boezemsloot. Hier werden buizen voorzien van een asfaltbitumenbekleding tegen corrosie. In 1948 fuseert het bedrijf tot Key en Kramer. Omdat er aan de Rottekade geen uitbreiding mogelijk is verhuist het bedrijf tussen 1951 en 1957 in fasen naar Maassluis. De fabriek wordt grotendeels afgebroken en in 1958 komt hier een loods voor grafkistenmaker Rien Uittenbroek. Het huis wordt het woonhuis van Uittenbroek en 30 jaar later stopt hij met zijn bedrijf. De laatste gebruiker van de loods was de S.V. Interieurgroep B.V.

P.M.

Het lange rechte deel van de landtunnel door het bos loopt evenwijdig aan de polderstructuur van de Boterdorpsepolder en de Oosteindsepolder. Dus ook evenwijdig aan de Molenlaan, de Molengang G of bij voorbeeld de Boterdorpseweg, de Hoeksekade of Berkelseweg. Ook vóór de droogmaking eind 18e eeuw was dit de structuur van het oude veenland. Hoe zou in de middeleeuwen deze richting tot stand gekomen zijn ? Nu is er wel één opvallend feit over deze richting te melden. Ga op een van de hierna genoemde dagen eens staan halverwege een van de genoemde wegen. Of over een aantal jaren op het pad op het tunneldak. Op de langste dag gaat de zon precies in het verlengde van de tunnel achter de Bergweg onder. En op de kortste dag komt de zon in het verlengde van de tunnel achter de Rotte op.